

PRIZO NIERII tim marshall GEO GRAFIEI

zece hărți care îți spun tot ce trebuie
să știi despre politica globală

Cuvânt înainte
sir JOHN SCARLETT

Traducere din limba engleză de
PETRU IAMANDI

București
2018

Cuvânt înainte	7
de sir John Scarlett, cavaler în grad de comandor al Ordinului Sf. Mihail și Sf. Gheorghe, cavaler al Ordinului Imperiului Britanic	
Introducere.....	9
1. Rusia.....	17
2. China.....	45
3. SUA.....	71
4. Europa de Vest.....	95
5. Africa.....	117
6. Orientul Mijlociu.....	141
7. India și Pakistan	177
8. Coreea și Japonia	203
9. America Latină.....	223
10. Arctica.....	247
Concluzie.....	265
Bibliografie	269
Mulțumiri.....	275
Indice.....	277

Vladimir Putin spune că e un tip credincios, un mare susținător al Bisericii Ortodoxe din Rusia. Dacă este adevărat, probabil că în fiecare seară, înainte de culcare, își spune rugăciunea și îl întrea-bă pe Dumnezeu: „De ce n-ai pus niște munți în Ucraina?”

Dacă Dumnezeu ar fi înălțat munți în Ucraina, Câmpia Europei de Nord, atât de întinsă, nu ar fi un teritoriu extrem de tentant pentru atacuri repetate asupra Rusiei. Așa însă Putin nu are de ales: trebuie cel puțin să încerce să controleze câmpiile de la nord. E cazul tuturor națiunilor, mari sau mici. Relieful este o închisoare pentru conducătorii lor, oferindu-le mai puține opțiuni și mai puțin spațiu de manevră decât v-ați putea închipui. Așa s-a întâmplat și cu imperiul atenian, cu perșii, babilonienii și cu cei dinaintea lor; așa s-a întâmplat cu fiecare conducător care a căutat un teren muntos care să-i protejeze tribul.

Spațiul în care trăim ne-a influențat dintotdeauna. A influențat războaiele, puterea, politica și dezvoltarea socială a po-poarelor care acum trăiesc în aproape fiecare colț al Pământului. Faptul că tehnologia pare să șteargă distanțele dintre noi, atât în spațiul fizic cât și în cel mental, ne face să uităm că locul în care trăim, muncim și ne creștem copiii este extrem de important și că opțiunile celor care conduc șapte miliarde de cetățeni ai acestei planete vor fi mereu influențate, într-o măsură sau alta, de râ-urile, munții, deșerturile, lacurile și mările care ne constrâng pe toți – cum au făcut dintotdeauna.

Per ansamblu, nu există un factor geografic mai important decât celelalte. Munții nu sunt mai importanți decât deșerturile, râurile nu sunt mai importante decât junglile. În orice parte a planetei, caracteristicile geografice se numără printre factorii dominanți care hotărăsc ce pot sau nu pot oamenii să facă.

În linii mari, geopolitica se ocupă de modul în care afacerile internaționale pot fi înțelese prin intermediul factorilor

geografici; nu doar relieful – de pildă, munții ca bariere naturale sau legăturile dintre rețelele cursurilor de apă – ci și clima, demografia, regiunile culturale și accesul la resursele naturale. Astfel de factori pot avea un impact deosebit asupra multor aspecte ale civilizației noastre, de la strategia militară și politică la evoluția socială, inclusiv limba, comerțul și religia.

Realitățile fizice care influențează politica națională și internațională sunt de prea multe ori desconsiderate, atât în scrierile despre istorie, cât și în cele despre ce se întâmplă acum în lume. Geografia este, evident, o parte fundamentală a răspunsului la întrebarea „De ce?” și la întrebarea care începe cu „Ce anume?” Poate că nu e factorul determinant, dar, cu siguranță, este cel mai neglijat. Să luăm, de pildă, China și India: două țări mari, cu populații uriașe, cu o graniță comună foarte lungă, dar nealiniată din punct de vedere politic sau cultural. Nu ar fi fost deloc surprinzător ca acești doi uriași să se înfrunte în mai multe războaie, dar, de fapt, cu excepția unei bătălii care a ținut doar o lună, în 1962, nu au avut alt conflict armat. De ce? Fiindcă între ele se află cel mai înalt lanț muntos din lume și, practic, o coloană militară masivă nu poate traversa Munții Himalaya. Desigur, pe măsură ce tehnologia devine tot mai sofisticată, apar metode de depășire a acestui obstacol, dar bariera fizică rămâne un element de descurajare și, astfel, cele două țări își concentrează politica externă pe alte regiuni, în timp ce au grijă să nu se scape din ochi.

Liderii, ideile, tehnologia și alți factori joacă un rol în influențarea evenimentelor, dar numai pe o perioadă de timp determinată. Fiecare generație se confruntă cu obstacolele fizice reprezentate de Hindu Kush și Munții Himalaya, cu provocările anotimpului ploios și cu dezavantajele accesului limitat la resursele minerale sau la cele alimentare.

Subiectul a început să mă intereseze pe vremea când eram corespondent de război în Balcani, în anii 1990. Am urmărit îndeaproape cum conducătorii mai multor etnii, sârbă, croată sau bosniacă, aminteau mereu „triburilor” de divergențele străvechi și, da, de suspiciunile străvechi existente într-o regiune dominată

de diversitate. Din clipa în care și-au despărțit etniile, nu le-a trebuit mult timp ca să le asmută una asupra celeilalte.

Râul Ibar din Kosovo este un exemplu elocvent. Ocupația Serbiei de către otomani a fost consolidată de Bătălia de la Kosovo Polje, din 1389, dusă aproape de locul în care râul Ibar trece prin orașul Mitrovica. În cursul secolelor care au urmat, populația sârbă a început să se retragă dincolo de Ibar, pe măsură ce albanezii musulmani coborau în Kosovo din regiunea muntoasă Malesija, devenind majoritari până la jumătatea secolului al XVIII-lea.

În secolul XX, râul încă mai era linia de demarcație clară, brută, între două etnii despărțite și de religie. Apoi, în 1999, atacată și din aer, de NATO, și de la sol, de Armata de Eliberare din Kosovo, armata iugoslavă (sârbă) s-a retras peste Ibar, urmată îndeaproape de cea mai mare parte din populația sârbă. Râul a devenit astfel granița de facto a ceea ce acum unele țări recunosc a fi statul independent Kosovo.

Tot în Mitrovica s-au oprit și forțele terestre ale NATO. În cursul celor trei luni de război, existaseră amenințări voalate cum că NATO intenționa să invadeze întreaga Serbie. De fapt, constrângerile impuse atât de geografie, cât și de politică, nu le-au lăsat liderilor NATO această opțiune. Ungaria declarase cu fermitate că nu va permite invadarea Serbiei de pe teritoriul ei, temându-se de represalii împotriva celor 350 000 de etnici unguri din nordul țării vecine. Alternativa era o invazie dinspre sud, care ar fi înjumătățit timpul în care trupele NATO ar fi ajuns la Ibar; dar, astfel, trupele NATO s-ar fi trezit față în față cu munții.

La momentul acela lucram cu o echipă de sârbi, în Belgrad. I-am întrebat ce s-ar întâmpla dacă ar sosi trupele NATO: „Tim, am lăsa camerele de luat vederi și am lua armele“, a venit răspunsul. Erau sârbi liberali, prieteni buni cu mine, se opuneau guvernului, dar tot au scos hărțile ca să-mi arate unde și-ar apăra sârbii teritoriul, în munți, și unde trupele NATO ar fi nevoite să se oprească. Am primit cu oarecare ușurare acea lecție de geografie despre cât de limitate erau opțiunile NATO, în comparație cu ceea ce declara aparatul de propagandă al Bruxellesului.

Înțelegerea rolului crucial pe care îl joacă relieful, dobândită
Re: cât am fost corespondent de război în Balcani, mi-a fost de mare
folos în anii ce au urmat. De pildă, în 2001, la câteva săptămâni
după 11 septembrie, am văzut o demonstrație a modului în care,
chiar și cu tehnologia modernă din zilele noastre, clima dictează
ce pot și ce nu pot face până și cele mai puternice armate ale lu-
mii. Mă aflam în nordul Afghanistanului, după ce traversasem cu
pluta râul-graniță dinspre Tadjikistan, ca să mă alătur trupelor
Alianței Afgheane a Nordului (AN) care se luptau cu talibanii.

Avioanele de vânătoare și bombardierele americane erau deja
deasupra, atacând pozițiile talibanilor și ale al-Qaeda, pe câmpi-
ile și dealurile reci, pline de praf, la est de Mazar-e-Sharif, ca să
pregătească înaintarea spre Kabul. După câteva săptămâni, a fost
clar că AN se pregătea să se îndrepte spre sud. Apoi lumea și-a
schimbat culoarea.

S-a stârnit cea mai intensă furtună de nisip pe care am vă-
zut-o vreodată, acoperind totul în galben-muștar. Chiar și aerul
din jur părea să aibă această nuanță, așa îmbâcsit cum era de par-
ticule de nisip. Timp de 36 de ore doar nisipul s-a mișcat. În toiul
furtunii, vedeai doar la doi metri în jur și singurul lucru clar era
că înaintarea trebuia să aștepte schimbarea vremii.

Tehnologia spațială a americanilor, de ultimă oră, era neaju-
torată, oarbă în fața climei acestei țări sălbatice. Toată lumea, de
la președintele Bush la Comitetul Întrunit al Șefilor de Stat Major
și la trupele terestre ale AN, trebuia să aștepte. Apoi a plouat și
nisipul care se așezase peste tot s-a transformat în noroi. Ploua
atât de tare, încât colibebele din lut în care stăteam păreau că se
topesc. Din nou era clar că înaintarea spre sud trebuia să aștepte
până când hotăra geografia. Regulile geografiei, pe care Hannibal,
Sun Tzu și Alexandru cel Mare le cunoșteau prea bine, sunt vala-
bile și pentru liderii de astăzi.

Mai recent, în 2012, am primit o nouă lecție de geostrate-
gie: în timp ce Siria cădea victimă unui război civil devastator,
stăteam pe un deal sirian, la sud de orașul Hama, și, în vale, am
văzut un cătun în flăcări. Prietenii sirieni mi-au arătat o așezare
mai întinsă, la o depărtare de vreo doi kilometri, spunându-mi că

de acolo venise atacul. Apoi mi-au explicat că, dacă o tabără putea alunga din vale destui oameni din cealaltă tabără, își putea asigura accesul la singura șosea din țară; astfel acel mic teritoriu avea șanse ca, într-o bună zi, să fie folosit pentru a crea un stătuleț, în condițiile în care Siria nu mai putea fi reîntregită. Acolo unde văzusem doar un cătun în flăcări, înțelegeam acum cât de important era locul din punct de vedere strategic și cum realitățile politice sunt influențate de cele mai simple realități fizice.

Geopolitica afectează orice țară, fie că aceasta se află în război, ca în exemplele de mai sus, fie că e în stare de pace. Fiecare regiune din lume are exemplele ei. În aceste pagini nu le pot analiza pe toate: Canada, Australia și Indonezia, printre altele, sunt pomenite doar în trecere, deși o carte întregă s-ar putea scrie numai despre Australia și despre modul în care geografia i-a influențat legăturile cu alte părți ale lumii, atât din punct de vedere fizic cât și cultural. În schimb, m-am concentrat pe puterile și regiunile care ilustrează punctele principale ale cărții, tratând moștenirea lăsată de geopolitică (formarea națiunilor), cele mai presante evenimente ale prezentului (tulburările din Ucraina, influența tot mai mare a Chinei) și viitorul (concurența tot mai acerbă din Arctica).

În Rusia, remarcăm influența Arcticii, modul în care frigul arctic limitează capacitatea Rusiei de a deveni o putere cu adevărat globală. În China, vedem cum puterea este limitată de absența unei flote globale și cum se încearcă din răzputeri să se schimbe această situație. Capitolul despre SUA ilustrează modul în care deciziile inteligente de a-și extinde teritoriul în regiunile esențiale le-au permis să-și împlinească destinul de superputere stăpână pe două oceane. Europa ne arată valoarea terenului plat și a râurilor navigabile în legarea regiunilor între ele și în crearea unei culturi capabile să inaugureze o nouă eră, în timp ce Africa este un exemplu clasic al efectelor pe care le produce izolarea.

Capitolul despre Orientul Mijlociu demonstrează de ce re-desenarea hărților fără a se ține cont de topografie și, la fel de important, de culturile geografice din regiune, este generatoare de conflicte. Conflicte pe care le vom vedea și în acest secol.

Aceeași temă apare în capitolele despre Africa și India/Pakistan. Puterile coloniale au trasat granițe artificiale pe hârtie, ignorând total realitățile fizice ale regiunii. În prezent, se încearcă, prin violență, să fie redesenate; violențele vor continua mai mulți ani, după care harta statelor-națiuni nu va mai arăta ca acum.

Foarte diferite de exemplele Kosovo și Siria sunt Japonia și Coreea, prin faptul că sunt, în mare măsură, omogene din punct de vedere etnic. Dar au alte probleme: Japonia este o națiune insulară, lipsită de resurse naturale, în timp ce împărțirea Coreei în două țări este o problemă care încă așteaptă să fie rezolvată. Între timp, America Latină reprezintă o anomalie. În sudul extrem este atât de izolată de lumea din exterior, încât comerțul global e greu de realizat, iar geografia ei internă constituie o barieră în calea creării unui bloc comercial la fel de eficient precum UE.

În sfârșit, ajungem la unul dintre cele mai pustii locuri de pe planetă – Arctica. În cea mai mare parte din istorie, oamenii au ignorat-o, dar, în secolul XX, am găsit resurse de energie acolo, iar diplomația secolului XXI va hotărî cine stăpânește – și cine va vinde – această resursă.

Considerarea geografiei drept factor decisiv de-a lungul istoriei umanității poate fi interpretată ca o viziune sumbră asupra lumii, motiv pentru care este și dezavuată în unele cercuri intelectuale. Această teorie sugerează că natura e mai puternică decât omul și că nu putem merge prea departe în a ne hotărî propria soartă. Dar există și alți factori care influențează clar evenimentele. Orice persoană rațională poate vedea că tehnologia modernă forțează acum regulile de fier ale geografiei. A descoperit modalități de a le eluda, de a trece peste, pe sub sau prin unele dintre bariere. Americanii pot acum să zboare din Missouri până la Mosul, într-o misiune de bombardare a unor obiective, fără să facă vreo escală pentru realimentare cu combustibil. Acest fapt, ca și marile lor Grupuri de Portavioane de Luptă, parțial autonome, înseamnă că nu mai au neapărat nevoie de un aliat sau de o colonie ca să-și extindă influența în jurul lumii. Desigur, dacă au o bază aeriană pe insula Diego Garcia sau acces permanent

Libris
Respect pentru oameni și cărți

la portul din Bahrain, dispun de mai multe opțiuni; dar nu mai e atât de important.

Așadar, puterea aeriană a schimbat regulile la fel de radical ca și internetul. Geografia, însă, și istoria modului în care s-au adaptat națiunile la această geografie, rămâne crucială pentru înțelegerea lumii de azi și a viitorului.

Conflictul din Irak și cel din Siria își are rădăcinile în faptul că puterile coloniale au ignorat regulile geografiei, în timp ce ocuparea Tibetului de către chinezi este efectul respectării lor; politica externă globală a Americii este dictată de acestea, iar geniul tehnologic și demonstrația de putere a ultimei superputeri nu pot decât să eludeze parțial legile impuse de natură sau de Dumnezeu.

Care sunt aceste legi? Locul din care trebuie să începem este țara în care puterea este greu de apărat, motiv pentru care, secole la rând, conducătorii ei au încercat să compenseze prin extinderea granițelor. Este țara fără munți la vest: Rusia.

CAPITOLUL 1

RUSIA

Vast (adjectiv): cu suprafață mare; imens.

- Linia de demarcație dintre Europa și Asia
- Frontiere de stat
- - - - - Frontiere în dispută

Severnaia
Zemlia

Insulele
Novosibirsk

SUA
Alaska

Strâmtoarea Bering

Cercul Arctic

Marea Bering

Peninsula
Kamçeatka

Marea
Ohotsk

Sahalin

Lacul
Baikal

Vladivostok

MONGOLIA

Marea
Japoniei

COREEA
de NORD

COREEA
de SUD

JAPONIA

Marea
Galbena

OCEANUL PACIFIC

1 000 km

Rusia este vastă. Este imensă. Are cea mai mare suprafață. Peste 17 milioane de kilometri pătrați, cu 11 fuse orare; este cea mai mare țară din lume.

Pădurile ei, lacurile, cursurile de apă, tundra înghețată, stepa, taigaua și munții sunt toate imense. Aceste dimensiuni au pătruns demult în conștiința noastră colectivă. Oriunde ne-am afla, Rusia e aproape, poate la est sau la vest, la nord sau la sud – este Ursul Rusesc.

Nu este deloc o coincidență faptul că ursul a devenit simbolul acestei națiuni imense. Este acolo, uneori hibernează, alteori mormăie, maiestuos, feroce. Rușii se feresc să-i spună pe nume, temându-se să nu-i trezească partea mai întunecată. De aceea îi spun *medved*, „cel căruia îi place mierea“.

Cel puțin 120 000 de *medvezi* trăiesc într-o țară care face parte și din Europa, și din Asia. La vest de Munții Ural se află Rusia europeană. La est este Siberia, care se întinde până la Marea Bering și Oceanul Pacific. Chiar și în secolul XXI, îți trebuie șase zile ca să o traversezi cu trenul. Probabil că liderii Rusiei privesc mereu în susul și în josul țării, văd diferențele și își formulează politica în funcție de ele; de mai multe secole, privesc în toate direcțiile, dar se concentrează pe vest.

Când scriitorii încearcă să surprindă esența acestui urs, de multe ori se folosesc de celebra remarcă despre Rusia a lui Winston Churchill, din 1939: „Este o ghicitoare învăluită într-un mister în interiorul unei enigme“, dar puțini sunt cei care o citează până la capăt. Remarca se încheie astfel: „dar poate că există o soluție. Soluția este interesul național al Rusiei.“ Șapte ani mai târziu, Churchill a folosit această soluție pentru a găsi propria dezlegare a ghicitorii, afirmând: „Sunt convins că cel mai mult admiră forța și cel mai puțin respectă slăbiciunea, mai ales slăbiciunea militară“.

Churchill parcă s-ar fi referit la actuala conducere a Rusiei care, chiar dacă s-a înfășurat în mantia democrației, rămâne fundamental autoritară, punând interesul național pe primul loc.

Când nu se gândește la Dumnezeu și la munți, Vladimir Putin se gândește la pizza. Mai precis la forma unei felii de pizza – o pană de despicat lemne.

Capătul subțire al acestei pene este Polonia. Aici, întinsa Câmpie a Europei de Nord, care se întinde din Franța până în Munții Ural (acoperind peste 1 600 km spre sud și spre nord, alcătuind o graniță naturală între Europa și Asia), are o lățime de sub 500 km. Începe de la Marea Baltică, în nord, și se sfârșește în Munții Carpați, în sud. Câmpia Europei de Nord cuprinde tot vestul și nordul Franței, Belgia, Olanda, nordul Germaniei și aproape întreaga Polonie.

Din perspectiva Rusiei, aceasta este o sabie cu două tăișuri. Polonia reprezintă un coridor relativ îngust prin care, la nevoie, Rusia și-ar putea trimite forțele armate, împiedicând astfel înaintarea unui dușman spre Moscova. Dar, din acest punct, pana începe să se lătească; când ajunge la granițele Rusiei are peste 3 200 km lățime și e plată până la Moscova și dincolo de ea. Chiar și pentru o armată numeroasă ar fi extrem de greu să apere toată această suprafață. Dar Rusia nu a fost niciodată cucerită din această direcție, în parte datorită adâncimii strategice. Până să se apropie o armată de Moscova, căile prea lungi de aprovizionare devin nesustenabile, o greșeală pe care Napoleon a făcut-o în 1812 și pe care Hitler a repetat-o în 1941.

De asemenea, în Extremul Orient rusesc, geografia este cea care protejează țara. E dificil să muți o armată din Asia până în Rusia asiatică; cel mai de temut dușman e zăpada și nu ai putea ajunge decât la Munții Ural. Apoi, ai avea de apărat un teritoriu masiv, în condiții vitrege, cu căi lungi de aprovizionare și cu un risc mereu prezent al unui contraatac.

Ai putea crede că nimeni nu intenționează să invadeze Rusia – opinie neîmpărtășită de ruși, și pe bună dreptate. În ultimii 500 de ani, au fost invadați de câteva ori dinspre vest. Polonezii au traversat Câmpia Europei de Nord în 1605, urmați de suedezi, sub Carol al XII-lea, în 1708, de francezi sub Napoleon, în 1812, și de germani, de două ori, în ambele războaie mondiale, în 1914 și 1941. Dintr-un alt punct de vedere, dacă facem socoteala începând cu invazia condusă de Napoleon în 1812 și incluzând Războiul Crimeii din 1853–1856, plus cele două războaie

mondiale până în anul 1945, rușii au luptat în Câmpia Europei de Nord sau în vecinătatea ei o dată la fiecare 33 de ani.

La sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, în 1945, rușii ocupau teritoriul cucerit de la germani din Europa Centrală și de Est, o parte din el intrând, ulterior, în componența URSS, care a început să semene tot mai mult cu vechiul Imperiu Rus. În 1949, a luat ființă Organizația Tratatului Atlanticului de Nord (NATO), prin asocierea statelor europene și nord-americane, în vederea apărării Europei și a Atlanticului de Nord de pericolul agresiunii sovietice. În replică, majoritatea statelor comuniste din Europa – sub conducerea Rusiei – au alcătuit Pactul de la Varșovia, în 1955, un tratat care avea drept scop apărarea militară și ajutorul reciproc. Pactul trebuia să fie bătut în cuie, dar, privind retrospectiv, la începutul anilor 1980, cuiele au început să ruginească și, după căderea Zidului Berlinului, în 1989, Pactul s-a dezmembrat.

Președintele Putin nu e deloc un admirator al ultimului președinte sovietic, Mihail Gorbaciov. Îl acuză că a subminat securitatea Rusiei și consideră că dezmembrarea fostei Uniuni Sovietice, în anii 1990, a constituit „un dezastru geopolitic major al secolului“.

De atunci, rușii urmăresc cu îngrijorare cum NATO se apropie pas cu pas, tot mai mult, încorporând țări despre care Rusia susține că i-ar fi promis că nu vor adera: Republica Cehă, Ungaria și Polonia în 1999, Bulgaria, Estonia, Letonia, Lituania, România și Slovacia în 2004, Albania în 2009. NATO declară că nici una dintre aceste țări nu a dat asigurări în această privință.

Ca toate marile puteri, Rusia gândește pe termen lung, pentru următorii o sută de ani, și înțelege că, în acest timp, orice se poate întâmpla. Acum un secol cine și-ar fi închipuit că forțe armate americane vor fi staționate la câteva sute de kilometri de Moscova, în Polonia și în țările baltice? Până în 2004, la doar 15 ani după 1989, cu excepția Rusiei, toate fostele state membre ale Pactului de la Varșovia au aderat la NATO sau la Uniunea Europeană.

Administrația de la Moscova este preocupată de acest lucru, cum este preocupată și de istoria Rusiei.

Rusia, ca atare, datează din secolul al IX-lea, când era o federație aproximativă, alcătuită din triburi de slavi din est, cunoscute sub numele de „Kievan Rus“, stabilite în Kiev și în alte orașe așezate de-a lungul râului Nipru, în Ucraina de astăzi. Mongolii, lărgindu-și imperiul, au atacat periodic regiunea dinspre sud și est, pentru ca, în cele din urmă, să o cucerească, în secolul al XIII-lea. Rușii au fost nevoiți să se mute în nord-est, în Moscova și în împrejurimile ei. Această Rusie timpurie, cunoscută sub numele de Marele Principat al Moscovei, nu putea fi apărată. Nu erau nici munți, nici deșerturi, iar râurile puteau fi numărate pe degete. În toate direcțiile, era numai teren plat, iar, dincolo de stepă, la sud și la est, pândeau mongolii. Invadatorul putea avansa pe oriunde, în absența aproape totală a unor obstacole naturale în spatele cărora rușii să-și organizeze apărarea.

Intră în scenă Ivan cel Groaznic, primul țar. El a pus în practică ideea atacului ca apărare – cu alte cuvinte, consolidarea apărării și apoi expansiunea. De la el a pornit totul, omul care venea în sprijinul teoriei potrivit căreia indivizii pot schimba istoria. Fără viziunea lui și fără cruzimea sa dusă la extrem, istoria Rusiei nu ar mai fi fost la fel.

Rusia nou creată începuse o expansiune moderată sub bunicul lui Ivan, Ivan cel Mare. Expansiunea a fost accelerată după ce tânărul Ivan a venit la putere, în 1533. În est a ajuns până la Munții Ural, în sud până la Marea Caspică, în nord până la Cercul Arctic. A obținut ieșirea la Marea Caspică și ulterior la Marea Neagră, folosindu-se de Munții Caucaz ca de o barieră parțială între ruși și mongoli. În Cecenia a fost construită o bază militară menită să-i descurajeze pe eventualii atacatori, fie ei Hoarda de Aur a mongolilor, Imperiul Otoman sau persanii.

Au existat și reculuri, dar, în secolul următor, Rusia va trece de Munții Ural și va pătrunde în Siberia, în cele din urmă, încorporând întreg teritoriul până la Oceanul Pacific, în Extremul Orient.

Acum rușii aveau o zonă-tampon parțială și un spațiu de manevră – adâncime strategică – la care să recurgă în caz de invazie. Nimeni nu avea să-i atace în forță dinspre Marea Arctică, la fel cum nimeni nu voia să treacă Munții Ural ca să-i înfrunte.